

RUSYA'NIN İSRAİL-FİLİSTİN MESELESİNDE ARABULUCULUK GİRİŞİMİ

Rusya, yakın dönemde İsrail-Filistin sorununda taraflarla iletişimini artırarak, 2014 Nisan ayında son bulan barış görüşmelerini Moskova'da yeniden canlandırmaya çalışmaktadır.

Halit Gülşen

Araştırmacı

Son on yılda, Ortadoğu'da giderek daha güçlü bir aktör konumuna gelen ve son olarak Suriye müdahalesiyle bölgede "oyun değiştirici" olabildiğini gösteren Rusya'nın bu başarısının altında hiç şüphesiz pragmatizm ve politik gerçekçilik yatmaktadır. Rusya uyguladığı Ortadoğu politikasında; İsrail-İran, Suudi Arabistan-İran, Katar-Suudi Arabistan, Filistin-İsrail, İsrail-Suudi Arabistan gibi bölgenin öne çıkan ülkeleri arasındaki sorunlarda tüm taraflarla aynı anda görüşebilen nadir ülkelerden biri haline gelmiştir.

İzlediği gerçekçi dış politikayı güç unsurlarıyla orantılı olarak des-

tekleyerek bölge ülkeleri için ABD'ye alternatif bir "müttefik" olarak ortaya çıkma imkanını yakalayan Rusya, yakın dönemde İsrail-Filistin sorununda taraflarla iletişimini artırarak, 2014 Nisan ayında son bulan barış görüşmelerini Moskova'da yeniden canlandırmaya çalışmaktadır. Nitekim Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2018'deki yıllık Valdai konuşmasında sarf ettiği şu sözler Rusya'nın İsrail-Filistin sorununa

verdiği önemi de yansıtmaktadır: "Ortadoğu'nun tüm sorunlarının temelinde Filistin-İsrail sorununun çözümü yer alıyor. Bu nedenle söz konusu sorunun çözüme kavuşturulması, İsrail'le Filistin arasında doğrudan temasların olması, onlarca yıldır devam eden bu krizin çözümüne yönelik çok taraflı çabaların yeniden başlaması için her şey yapılmalı."

Putin'in ifadesinde de yer aldığı gibi Rusya, krizin çözümüne yö-

nelik bir girişimde bulunarak Kasım 2018'de tarafları Moskova'da bir araya gelmeye davet etmiştir. Filistin Devlet Başkanlığı Sözcüsü Nebil Ebu Rudeyne Rusya'nın bu çağrısına, "Başkan Abbas, Başkan Putin'in böyle bir toplantı talebini, mevcut başbakanla veya seçimlerden sonra gelecek herhangi bir İsrail başbakanı ile adil, kalıcı barışı sağlamak için her zaman olumlu yanıtlamaya hazır." ifadeleri ile yanıt vermiştir. İsrail Başbakanı Bin-yamin Netenyahu da Filistin tarafıyla Moskova'da bir araya gelmeye olumlu yaklaştığını açıklamıştır.

Rusya'nın çağrısı üzerine tarafların olumlu tutumu ilk meyvesini Şubat 2019'da vermeye başlamıştır. Filistin'den bir heyet 12 Şubat'ta Moskova'yı ziyaret ederken, 27 Şubat'ta ise Netenyahu Rusya Devlet Başkanı Putin ile Moskova'da bir araya gelmiştir. Her ne kadar taraflar arasında doğrudan bir görüşme zemini henüz sağlanmamışsa da iki ülke yetkililerinin iki hafta arayla Moskova'yı ziyaret etmesi, ilerleyen dönemde Filistin ve İsrail liderlerinin Rusya'da bir araya gelebileceğine dair işaretler vermektedir.

İsrail-Filistin Sorununda Rusya'nın Tutumu

İsrail'in 1948'de bağımsızlığını ilan etmesinin ardından ilk tanıyan ülkelerden biri olan Sovyetler Birliği, Filistin'in vefat etmiş olan eski lideri Yaser Arafat'ın 1988'de Filistin'in bağımsızlığını ilanı sonrasında da 1967 sınırını temel alarak Filistin devletini tanıdığını açıklamıştır. Putin'in iktidara gelmesinin ardından geçmiş yıllarda

ihmal ettiği Ortadoğu coğrafyası ile ilişkilerini yeniden güçlendirme sürecine giren Rusya, İsrail ve Filistin'deki tüm taraflarla sürekli temas halinde olmayı tercih etmiştir.

Bu bağlamda, 2006'da Filistin Özerk Yönetimi tarafından gerçekleştirilen demokratik seçimleri Hamas'ın kazanması Rusya tarafından bir sorun olarak görülmemiştir. Hamas yetkililerini Moskova'da ağırlamaktan çekinmeyen Rusya, bu konuda İsrail ve ABD tarafından yöneltilen eleştirilere kulak tıkamayı tercih etmiştir. Rusya'nın Hamas konusundaki bu tutumu, Sünni Müslüman dünyada memnuniyetle karşılanmıştır.

Rusya, İsrail-Filistin sorununda Nisan 2017'de önemli bir hamlede bulunarak Batı Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanıdığını açıklamıştır. Bununla birlikte Doğu Kudüs'ün gelecekte kurulacak olan Filistin devletinin başkenti olarak kabul edeceğini vurgulamıştır ki Rusya zaten bu konuda daha önce de beyanatlarda bulunmuştur.

İsrail-Filistin sorununda önemli bir krizi tetikleyen, ABD'nin Mayıs 2018'de İsrail Büyükelçiliği'ni Ku-

düs'e taşıma kararına da tepki gösteren Rusya, Filistin-İsrail sorununda tek çözüm yolunun diyalogdan geçtiğini birçok kez vurgulamıştır. Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, bu konudaki gelişmeler üzerine yaptığı açıklamada, "Uluslararası toplumun kararları ile belirlenen anlaşmaların tek tarafı olarak buna benzer şekilde revize edilmesi mümkün değildir." ifadesini kullanmıştır.

ABD Başkanı Donald Trump uzun süredir üzerinde çalıştığı ve İsrail-Filistin sorununun çözümüne yönelik "Yüzyılın Anlaşması" olarak adlandırılan plana da Rusya karşı çıkmakta ve sorunu daha da kötü hale getireceğini dile getirmektedir. Nitekim söz konusu "planının", Filistin devletini kurmak için Sina topraklarının bir bölümünün alınmasını öngördüğü ya da planın Kudüs'ün tamamının İsrail'e bırakılması ve Batı Şeria'daki yasa dışı Yahudi yerleşim birimlerinin büyük bölümünün varlığını sürdürmesi gibi maddeler içerdiği basına yansımaktadır. Ayrıca Filistinli mültecinin geri dönüş hakkının planda yer almadığı ve Kudüs'ün kenar mahallelerinden birinin Filistin'e başkent olarak önerildiği ifade edilmektedir.

Rusya, şu ana kadar ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin İsrail-Filistin barış görüşmelerindeki başarısızlığına dikkati çekmektedir. Batı'nın tarafları bir araya getirmesine rağmen soruna çözüm bulmakta yetersiz kaldığını ve özellikle de ABD'nin İsrail yanlısı tek tarafı politikası nedeniyle arabulucu olma imkanını yitirdiğini iddia eden Rusya, 2016 yılında tarafların Moskova'da bir araya gelmesi için öneride bulunmuş, ancak bu görüşmeyi gerçekleştirememiştir. Rusya benzer çağrını bu kez Kasım 2018'de yapmış ve hem Filistin hem de İsrail tarafından olumlu yanıt almıştır. Nitekim Şubat 2019'da Filistinli ve İsrailli yetkililerin Moskova'ya gelmesi bu çerçevede değerlendirilmeye müsaittir.

Filistin Heyetinin Moskova Ziyareti

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve İslami Direniş Hareketi (Hamas) yetkililerinden oluşan bir heyet, Rusya'nın daveti üzerine 12 Şubat 2018'de Moskova'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Moskova'da gerçekleşen iki günlük konferansta Filistinli gruplar içindeki sorunlar ele alınmıştır. Hamas'ı Siyasi Birim üyeleri Musa Ebu Merzuk ve Hüsam Bedran, FKÖ'yü ise Merkez Komitesi üyeleri Azzam el-Ahmed ve Ruhi Fettuh'un temsil etmiştir.

Ziyaret esnasında Filistin heyeti ile bir araya gelen Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Filistin-İsrail arasındaki durumun kendileri açısından son derece endişe verici olduğunu dile getirmiştir. Lavrov, ABD'yi de mevcut politikası ne-

deniyle eleştirerek, “ABD'nin Ortadoğu sürecine ilişkin sunduğu 'Yüzyılın Anlaşması' şu ana kadar yapılan her şeyi yok eder.” ifadelerini kullanmıştır.

Hamas Siyasi Büro Üyesi Musa Ebu Merzuk ise konuya dair açıklamasında Lavrov ile benzer bir noktaya temas ederek ABD'nin “Yüzyılın ‘Anlaşması’” planına tepki göstermiştir. Filistin-İsrail arasındaki krizin çözümü için, “Gazze'nin statüsü konusunda tüm müzakerelerin durdurulması, Kudüs'ün Filistin'in başkenti olarak tanınması, Filistinli mültecilerin geri dönmesi ile Gazze ve Batı Şeria'nın birleşik bir yönetimle ulusal birlik haline getirilmesi gerektiğini” vurgulamıştır.

Filistin heyetinin Moskova'daki bu temasları ve iki gün süren toplantıları, kendi içindeki sorunların masaya getirilmesi ve konuşulması açısından da önemli bir imkân yaratması açısından kayda değerdir.

Netanyahu-Putin Görüşmesi

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu 27 Şubat 2019 tarihinde Moskova'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. 17 Eylül 2018 tarihinde İsrail Hava Kuvvetleri'nin Suriye'ye yönelik saldırıları esnasında, Rus istihbarat toplama uçağı Il-20M'yi kendisine kalkan olarak kullanarak Suriye hava savunma sistemi tarafından vurulmasına neden olmasının ardından iki ülke arasında yaşanan gerilimin, bu ziyaretle geride bırakıldığı görülmektedir. Nitekim, görüşmeye dair açıklamada bulunan üst düzey bir İsraili yetkili, uçak krizinin geride kaldığını ifade etmiştir. Gö-

rüşmeye dair basına yansıyan açıklamalarda bu olaydan neredeyse hiç söz edilmemesi, İsraili yetkilinin ifadelerini teyit eder niteliktedir.

Netanyahu'nun görüşmenin basına açık bölümünde yaptığı İran vurgusu dikkati çekmektedir. İran'ın bölge için en büyük tehdit olduğunu öne süren İsraili lider, “Bu tehdidin bertaraf edilmesi için elimizden geleni yapacağız.” ifadelerini kullanmıştır. Putin ise kısa açıklamasında ikili ticari ilişkileri ön plana çıkartarak, bölgedeki güvenlik konularının da ele alındığı belirtmekle yetinmiştir.

Tarafların görüşmesinde Suriye ve İran meselelerinin ön plan çıktığı görülse de Kremlin Basın Servisi'nden yapılan açıklamada iki liderin, İsrail-Filistin meselesini de ele aldıkları kaydedilmiştir. Nitekim Netanyahu'nun Filistin tarafı ile Moskova'da görüşme ihtimali hakkında, “Barışı isteyen veya barışa yanaşan bir Filistinli liderle sadece görüşmem barışı sağlamak için yeterlidir.” açıklaması da Rusya'nın çağrısının ele alındığını göstermektedir.

İsrail şu an için Moskova'da bir görüşme çağrısına olumlu yanıt vermiş olmasına rağmen bunun kısa vadede gerçekleşmesi beklenmemelidir. Çünkü İsrail'de yaklaşan seçimler ve ülke içindeki aşırı sağın gücü bu görüşmenin kısa vadede gerçekleşmesini güçleştiren unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

Değerlendirme

Rusya BM Güvenlik Konseyi Daimî Üyesi ve Ortadoğu Dörtlüsü Üyesi olmanın sağladığı imkanla her iki ülkenin dikkate almak zorunda olduğu bir konumda bulunmaktadır. Ayrıca çözümün bir parçası olması beklenen ABD'nin özellikle büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı ve “Yüzyılın Anlaşması” olarak ileri sürdüğü şartların Filistin tarafından şiddetle reddedilmesi, Rusya'nın elini kuvvetlendirmektedir.

Rusya, yaklaşık 25 milyonluk Müslüman nüfusu ve İsrail'e göç eden bir milyona yakın Rus Yahudisi sayesinde iki ülke ile de dini ve kültürel bir köprü kurabilmektedir. İsrail'in İran merkezli güvenlik endişesini Suriye üzerinden sınırlandırabilirken, Hamas dahil Filistin'deki tüm gruplarla bir araya gelebilmektedir.

Her ne kadar, Rusya'nın İsrail-Filistin sorununda yeni olmayan arabulucu olma çalışmalarının bu defa müspet bir sonuç verip vermeyeceğini zaman gösterecek olsa da bu girişimin Sünni Müslüman dünyada Suriye müdahalesi nedeniyle yara alan Rusya imajının ve algısının düzelmesine katkı sunacağı muhakkaktır.